

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidätkö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Oikeusministeriöllä on vahva rooli ja asiantuntemus suomalaisen sovittelun kehittämisessä ja kansainvälisessä yhteistyössä. OM koordinoi tuomioistuinsovittelua ja asiantuntija-avusteista perheasioiden sovittelua tuomioistuimissa. Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtyminen oikeusministeriön hallinnonalalle vahvistaisi sen asemaa, laajentaisi tietoisuutta sovittelusta, lisäisi palvelun käyttöä ja parantaisi toiminnan laatua.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Palvelun tuottaminen oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä olisi mahdollista, mikäli sovittelun itsenäisyys ja toiminnan erityispiirteet turvataan kaikilla toiminnan eri tasoilla.

Hallinnon keskittäminen nykyisten useiden paikallisten palveluntuottajien sijaan uuteen valtakunnalliseen virastoon olisi taloudellisempaa, tehokkaampaa ja kentälle yhdenmukaisempaa. Ratkaisussa tulisi kuitenkin varmistaa, että sovittelun sisällön kehittäminen ja ohjaus pysyisi sovittelun substanssin asiantuntijoilla. Sovittelu tarvitsee virastoon oman toimialajohtajan ja riittävän määrän muita asiantuntijoita. Perustettavan uuden viraston nimessä tulisi näkyä myös sovittelu, esimerkiksi ”Oikeusapu-, edunvalvonta- ja sovitteluvirasto”.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelulla on nykyisellään koko maan kattava ja toimiva sovittelutoimistojen verkosto. Myös uudessa organisaatiossa tulee järjestää toiminnot nykyisiin tai uusiin omiin tiloihin niin, että ne toimivat asiakkaille ns. matalalla kynnyksellä, ovat joustavasti käytettävissä myös virkajan ulkopuolella ja mahdollistavat vapaaehtoissovittelijoiden vapaan kulun. Sovittelutapaamisia tulee voida jatkossakin järjestää asiakkaiden omilla paikkakunnilla yhteistyökumppaneiden tiloissa. Toimistoissa tulee vastuuhenkilön lisäksi työskennellä riittävä määrä sovittelun ohjaajia, mikä mahdollistaa työntekijöiden ammatillisen vertaistuen sekä toiminnan alueellisen kehittämisen, osallistumisen paikallisen sidosryhmäyhteistyöhön ja kehittämistoimintaan.

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Työntekijöiden asema yhtenäistyisi. Vanhojen työntekijöiden siirtyminen uuteen organisaatioon tulisi valmistella huolella yhdessä sovittelukentän kanssa.

Pidätteko perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Rikosten ja riitojen sovittelun lakisääteinen peruspalvelu tulee tuottaa koko maassa yhdenmukaisella rahoituksella ja mallilla.

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Säättämällä sovittelutoiminnalle itsenäinen ja tasavertainen asema uudessa organisaatiossa.

Järjestämällä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oikeusapu-, edunvalvonta-, velkaneuvonta- ja sovitteluhenkilöstölle yhteistä koulutusta / työkokouksia, joissa eri toiminnot esittelevät työtään ja toimintaperiaatteitaan sekä yhdessä suunnittelevat uutta yhteistyötä.

Korostamalla vapaaehtoisten sovittelijoiden ohjauksen, valvonnan ja toimintaan kannustamisen erityisyyttä sovittelupalvelun järjestämisessä.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Tarjoamalla monipuolista koulutusta ja työnohjausta sekä asiantuntija-apua.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Siirrolla olisi vahvistava vaikutus valtakunnalliseen sidosryhmäyhteistyöhön erityisesti oikeushallinnon viranomaisten kanssa. Paikallisten sovittelutoimistojen verkostoyhteistyö jatkuisi vähintään saman laajuisena.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Organisaatorakenne tulisi suunnitella niin, ettei oikeusavun, edunvalvonnan tai velkaneuvonnan asiakkuus muodosta estettä asiakkaan sovittelupalvelulle eikä sovitteluasiakkuus esteellisyyttä saada oikeusavun, edunvalvonnan tai velkaneuvonnan palveluita.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Lähtökohtaisesti yhden toimijan malli kehittäisi yhdenmukaisia menettelytapoja.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Siirron myötä asiakkaiden ohjautuminen palveluihin puolin ja toisin helpottuisi.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Siirtymäaika olisi riittävän pitkä huolelliseen toimintojen ja henkilöstön siirron suunnitteluun sekä mahdollisen muutosvastarinnan käsittelyyn.

Kuitenkin jos uusi virasto perustetaan vuoden 2023 alussa, tulisi myös sovittelun siirto ajoittaa samaan aikaan. Näin sovittelun toimijat olisivat alusta alkaen käynnistämässä ja kehittämässä uuden viraston ja sovittelutoiminnan yhteisiä käytäntöjä.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Ohjausryhmän raportissa riita-asioiden sovittelu on ohitettu niin, ettei sitä ole mainittu edes raportin nimessä. Samoin alle 15-vuotiaiden sovittelu on mainittu vain kerran. Jatkossa tulee pitää huoli siitä, ettei sovittelun vahva kytkös rikosoikeusjärjestelmään johda käytännössä näiden ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämistyön ja vahvistamisen sivuuttamiseen.

Pääministeri Marinin hallitusohjelman yhtenä tavoitteena on sovittelun käytön vahvistaminen oikeudenkäyntien määrän vähentämiseksi. Sovittelun käytön määrän lisääminen ja laadun parantaminen edellyttää palkatun sovitteluhenkilöstön määrän lisäämistä. Valtaosa sovittelutoimistoista on jo nyt henkilöressurssien ääri rajoilla ja toimintavuodet 2016–2020 ovat osoittaneet, ettei kahden keskushallinnon työntekijän työpanos ole riittävä sovittelun yhdenmukaisten käytäntöjen ja toiminnan kehittämisen turvaamiseksi.

Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto osallistuu mielellään asetettavaan siirtohankkeeseen tuomalla työskentelyyn asiantuntemustaan erityisesti haja-asutusalueen palvelujen järjestämisestä ja vapaaehtoistyön organisoinnista.

Sopanen Marja
Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto